

انگیزه اسلام

دراقتباس معارف

بشری و گسترش آن

من به مسلمانها تبریک می گویم که در اساس دین آنها دانش
اینقدر اهمیت دارد (گیورگیو دانشمند اروپائی)

بود یعنی نزد کسی درس نخوانده بود؛ و این خواست
خدا بود چون در غیر این صورت نظریه اینکه پیامبر
شخصاً زبانی فصیح و گفتاری نفوذ و شیوا داشت ،
احتمال اینکه مردم عرب «قرآن» را ساخته فکر و
نوشته او بدانند می رفت .

قرآن و معارف بشری

قرآن زبان عربی را که قبل از اسلام تنها زبان شعر
و خطابه بود ، وارد مرحله جدیدی کرد و بر پایه
بسیار نیرومندی استوار ساخت بطوری که از آن پس

مهمترین عاملی که موجب گردید مسلمانان در
پرتوزبان پرمایه عربی و ادبیات عمیق خود به فکر
بهره برداری از دانش دیگران بيفتند ، قرآن مجید
بود . چون قرآن در دورانی نازل شد که مردم آن
محیط دوران جاهلیت خود را می گذرانیدند و زبان
عربی در مسیر تکامل بود و لازم بود روی آن کار-
کنند . سه هنگام نزول قرآن تعداد باسوادها که
لفظ می توانستند بخوانند و بنویسند درمکه از هفده
نفر تجاوز نمی کرد . آورنده دین اسلام نیز «امی»

نکوهش میکند، در یکجا این سه دسته را تمرین حیوانات بلکه هست تر از آنها میداند و میگوید آنها از درک حقایق جهان، غافل و بی اطلاع هستند (۳) و می گوید انسان باید بیندیشد که از چه چیز خلق شده است (۴)

و می گوید: خدا پس از خلقت آدم به او دانش آموخت و مطمئن او نیز خدا بود. خدا آگاهی بر تمام حقایق جهان و قابلیت درک همه اشیاء و اسامی آنها را به آدم موهبت کرد، و بخاطر همین امتیاز، آدم را بر فرشتگان برتری داد و او را در روی زمین نماینده خود گردانید چنانکه در آیه ۲۴۷ سوره بقره این مسئله را بازگو می کند. میگوید به لقمان حکمت دادیم (۵) خدا حکمت را بهر کس که خواست و لایق دانست می بخشد؛ و بهر کس حکمت داده شد به خیر فراوانی رسیده است و این را تنها خردمندان میدانند (۶)

قرآنی گوید: «آن مقدار دانشی که به شما داده

زبان علم و عقل و حکمت و تحقیق و بررسی شد، زبان تأمل و تفکر و تعمق!

قرآن پرسشهای بسیاری را در برابر عقل بشر قرار داده است، تا در سایه فکر و تعمق پی به راز آنها ببرد و پاسخهای خود را بیابد؛ از خلقت آسمانها (کرات و سیارات) و آفتاب و ماه و زمین و کوه و دشت و دره و جلگه و جنگل و انسان و حیوان و آب و خاک و غیره سخن گفته، و اصرار دارد که مردم در باره راز آفرینش آنها مطالعه و بررسی نمایند. و میگوید: «در آفرینش آسمانها و زمین، نشانه هایی برای خردمندان است. آنها که همیشه خدا را یاد دارند و پس از مطالعات لازم میگویند خداوند! اینها را یهوده نیافریده ای (۱) و میگوید: آیا کسانی که میدانند و آنها که نمیدانند مساوی هستند؟! این را فقط خردمندان متوجه میشوند (۲).

و از آنها که از قلب های آگاه و چشمان حقیقت بین و گوشهای شنوا استفاده نمی کنند سخت

۱ - ان فی خلق السموات والارض واختلاف الليل والنهار لایات لا ولی الالباب. الذین یدکرون الله قیاماً و قعوداً و علی جنوبهم و یتفکرون فی خلق السموات والارض ربنا ما خلقت هذا باطلا - سوره آل عمران آیه ۱۹۱

- ۲ - هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون ، انما یتذکرا ولی الالباب - سوره زمر آیه ۹
- ۳ - لهم قلوب لا یفقهون بها ولهم اعین لا یمشرون بها ولهم آذان لا یسمعون بها، اولئک کالانعام بل هم اضل، اولئک هم الغافلون - سوره اعراف آیه ۱۷۹
- ۴ - فلینظر الانسان مم خلق - سوره طارق آیه ۵
- ۵ - و آتینا لقمان الحکمة - سوره لقمان آیه ۱۲
- ۶ - یؤتی الحکمة من یشاء ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً و ما یتذکرا الا اولو الالباب - سوره

بقره آیه ۲۶۹

پیامبر مسلمانان را به علم و حکمت تشویق می‌کند

در گفتار پیامبر (ص) چنان از تشویق مسلمانان به کسب علم و جستجوی دانش و کمال سخن بمیان آمده است که پس از چهارده قرن هنوز هم برای ما جالب است و بخوبی انگیزه مسلمانان را در رواج بازار علم روشن می‌سازد.

پیامبر اسلام نخستین پدیده الهی را عقل می‌داند (۶) و میدانیم که در سایه تعقل است که انسان از نقص به کمال میرسد و مراحل تکامل را می‌پیماید.

جستجوی دانش را برای هر فرد مسلمان واجب دانسته است (۷) و صریحاً دستور می‌دهد که: زگهواره تا گور دانش بجوی (۸) اگر چه لازم باشد برای یافتن آن به اقصی نقاط عالم مانند چنین سفر کند (۹) حکمت را گمشده فرد با ایمان دانسته که هر جا آنرا یابد بر باید (۱۰) جستجوی

شده است، اندکی بیش نیست» (۱) بنابراین نباید به دانش خود مغرور شوید که بالاتر از هردانا دانسای دیگری است (۲) پس آنچه آموخته‌اید کافی نیست و باید سعی کنید دانش بیشتری بیفزایید زیرا تنها علما هستند که در پیشگاه الهی فروتنی نشان می‌دهند (۳)

قرآن مقام دانش را تا آنجا بالا میبرد که به پیامبر اسلام دستور میدهد همیشه از خدا بخواهد که علمش را افزایش دهد (۴) از همه جالب تر اینکه نام يك سوره قرآن (کتاب آسمانی پیغمبری که نمیخواند و نمی‌نوشت) «سوره قلم» است و در آغاز این سوره خدا به قلم و آنچه نویسندگان می‌نویسند قسم یاد میکند! (۵) تا بدین گونه نقش قلم و ارزش نوشته های نویسندگان را به مسلمانان گوشزد کند و آنها را به جستجوی علم و بکار بردن قلم و تألیف و تصنیف و ترجمه تشویق و ترغیب کند.

* * *

۱ - وما اوتینکم من العلم الا فیلا - سوره اسراء آیه ۸۵

۲ - وفوق کل ذی علم علیم - سوره یوسف آیه ۷۶

۳ - انما یخشی الله من عباده العلماء - سوره یوسف آیه ۷۶

۴ - قل رب زدنی علما - سوره طه آیه ۱۱۴

۵ - ن والقلم وما یسطرون - سوره قلم آیه ۱

۶ - اول ما خلق الله العقل

۷ - طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة

۸ - اطلبوا العلم من المهد الی اللحد

۹ - اطلبوا العلم ولو بالصین

۱۰ - الحکمة ضالة المؤمن ایما وجدها اخذها

را دارد که چون از کوه حرا و نخستین آیاتی که بر پیامبر اسلام نازل شده سخن میگوید مینویسد: «با اینکه محمدی بود (یعنی نمیخواند و نمینوشت) در اولین آیات که بروی نازل شده: صحبت از قلم و علم و فرا گرفتن و تعلیم دادن است در هیچ يك از ادیان بزرگ این اندازه برای دانش اهمیت قائل نشده اند و هیچ دینی را نمی توان یافت که در مبدأ آن علم و معرفت اینقدر ارزش و اهمیت داشته باشد.

اگر محمدیك دانشمند (و درس خوانده) بود، نزول این آیات در غار (حرا) تولید حیرت نمی کرد. چون دانشمند قدر علم را می داند ولی او نزد هیچ آموزگاری درس نخوانده بود و فقط مثل تمام اعراب میتوانست به فصاحت و زیبایی کلام پی ببرد. زیرا درك فصاحت جزو فطرت عرب به شمار می آید.

من به مسلمانها تهنیت میگویم که در مبدأ دین آنها علم و دانش اینقدر با اهمیت تلقی شده و يك عده از علمای مسلمان؛ در گذشته به اتکال همین سوره؛ علم را از واجبات دینی می دانستند» (۶)

علم، جهاد در راه خدا است (۱) هر کس در راه کسب علم بمیرد، شهید است، علما و ارثان پیامبران هستند (۲)

و فرموده است: مرکبی که عالم با آن چیز می نویسد ارزش آن از خون شهیدان برتر است (۳) يك لحظه تفکر در پدیده های الهی و آثار صنع پروردگار از عبادت هفتاد عابد بهتر است (۴) بزرگداشت علم را تا آنجا رسانیده که می فرماید: هر کس دانشمندی را احترام کند مرا احترام کرده است، و هر کس به عالم اهانت کند به من اهانت نموده است (۵).

نتیجه بحث

بطور خلاصه قرآن و پیامبر اسلام در زمانی که دانش یونان و ایران و هند و روم در معرض خطر نابودی قرار داشت و در میان قومی که تعداد با سوادهايش از هفده نفر تجاوز نمی کرد و معروف به مردم جاهلی بودند، تا این حد پیروان خود را به کسب علم و حکمت و جستجوی آن از هر کس و در هر کجا که باشد تشویق نموده و روی قلم و کتاب حساب کرده است. در پایان مقال سخن دانشمند غربی معاصر (کنستان - ویرژیل - گیورگیو) کمال مناسبت

۱ - طلب العلم جهاد فی سبیل الله

۲ - العلماء ورثة الانبياء

۳ - مداد العلماء افضل من دماء الشهداء

۴ - تفكر ساعة فی خلق الله وصنعه افضل من عبادة سبعين عابد

۵ - من اكرم عالماً فقد اكرمني ومن اهان عالماً فقد اهانني

۶ - محمد پیغمبری که از نو باید شناخت - چاپ اول صفحه ۴۵